

ORIJENTACIJE

INKARNACIJA METODA KATEHIZACIJE

Ambrozije Matušić

Život u naše vrijeme mnogo brže kroči naprijed nego u prošlosti. Svjedoci smo stalnih promjena koje neprestano nagoviještaju novu budućnost, pred kojom stojimo ispunjeni nadama i bojaznima. Naše sutra rađa se kroz napetosti, lomove i krize. U tom »novom« ima mjesta za oduševljenje, ali i za zabrinutost. Veseli nas porast čovjekove moći nad prirodom, a u isto vrijeme ispunja nas tjeskobom česta čovjekova nemoć u njegovu individualnom životu i društvu;¹ dok uspješno raspliće konce zokanitosti i tajne prirode, sam se sve više zapliće u zamršeno klupko događaja novoga svijeta, koji je sam stvorio. I tako je, izgleda, nekako nenadano i prebrzo došao kraj jedne iluzije, po kojoj se vjerovalo da će čovjek, putem znanosti i tehnike, postati sveznajuć i svemoguć?

Nove krize — koje govore da priroda još nije poražena i da je mnogo neuhvatljivija i savršenija nego što smo

zamišljali — još više umnažaju naš nemir i naše strpljenje. Ali naša zabrinutost nije prvenstveno prouzročena činjenicom da povijest prolazi kroz jedno krizno razdoblje, jer zapravo i nije bilo duljih razdoblja u kojima bi čovječanstvo bilo oslobođeno kriza. Zabrinjava nas, međutim, to što smo se iznenada, preko noći, našli pred više kriza istodobno, koje se od kriza u prošlosti razlikuju po karakteru svojih uzroka te su u vrlo složenu međuodnosu. »U prošlosti su najveće krize bile negativnog porijekla: izazvale su ih loše namjere agresivnih vlastodržaca ili vlada, pak prirodne katastrofe, koje su se smatrale zlom prema ljudskim mjerilima, poput epidemija, poplava, zemljotresa itd. Nasuprot tome, mnoge od današnjih kriza pozitivnog su porijekla: posljedica su akcija što ih je, bar u njihovoj genezi, inicirao čovjek u najboljoj namjeri.«³ One su posljedica najznačajnijih revolucija u povijesti —

¹ E. Fromm, *Čovjek za sebe* (Zagreb 1977), 14.

² E. Fromm, *Avere o essere* (Mondadori 1977), 13.

³ M. Mesarović — E. Pestel, *Čovječanstvo na raskršću* (Zagreb 1976), 9.

prosvjetiteljstva, čiji duh ni danas nije manje prisutan, nego, naprotiv, prožima čitav život, a čiji moto bijaše »usuđi se da znaš«, imaj hrabrosti služiti se vlastitim razumom. To je proces emancipacije, kojim je čovjek izišao, kako reče Kant,⁴ iz svoje maloljetnosti i nesposobnosti da se služi vlastitim razumom bez ičije pomoći. Vjera u vlastiti razum i oslanjanje na sebe bijahu poticaj za nastojanja i dostignuća modernog čovjeka.

Čovjek u centru

Taj antropološki zaokret prema subjektu ima kao posljedicu radikalnu promjenu čitave društveno-kulturne stvarnosti. Probudio je svijest o slobodi i jednakosti svih ljudi; doveo je do rušenja i raspadanja ondašnjeg hijerarhijskog i patrijarhalnog modela društva i načelom jednakih partnera proizročio je duboku krizu autoriteta; na području spoznaja, kritički stav moderne epohe značio je početak empirijskih znanosti, koje su iz temelja izmijenile našu sliku svijeta. Više ne vrijedi ono što je posvećeno tradicijom nego ono što izdrži kritiku razuma.

Znanost i tehnika omogućile su čovjeku da sve više postane gospodar stvarnosti. I tako se u tom sekulariziranom svijetu, izgleda, sve manje susreću tragovi Boga i uvijek se sve više nalaze tragovi čovjeka, pa sekularizacija i ne znači ništa drugo nego oslobođenje čovjeka od modela ponašanja i kategorija religiozne misli i metafizike i privikavanje na ponašanje prema normama vlastitim i imanentnim različitim područjima stvarnosti.

⁴ W. Kasper, *Introduzione alla fede* (Brescia 1973), 18.

Svijet vjere

To novo ozračje svijeta ima, jasno, odraza i na svijet vjere, tako da u tom općem kontekstu nužno govorimo i o krizi vjere. Kršćanstvo je u toj novoj slici svijeta izgubilo vlastiti identitet, jer je poimanje svijeta i čovjeka bilo stvoreno pod utjecajem jedne epohe, koja je nadvladana. Zato i ta specifično vjerska pitanja poprimaju sasmanovi naglasak.

Dobiva se dojam kao da je Bog u neprestanom povlačenju. Govori se i o »smrti Boga«. Taj izraz, uza svu svoju dvoznačnost, vrlo je jasno upozorenje da je došlo do ozbiljnih smetnji na liniji ljudsko iskustvo — vjera i utoliko je točan ukoliko je točna perspektiva iz koje on izrasta, tj. da vjera nije više pokretačka snaga povijesti, i da njezini sadržaji ne zadiru u problematiku i konkretno iskustvo današnjeg čovjeka. Takvu vjeru naš suvremenik ne doživljava kao instancu koja bi mogla odgovoriti na njegova pitanja, pa joj se i ne obraća, s njom ne računa ozbiljno. Kao da je došlo do »rastave« između vjere i ljudskog iskustva, što je jedan od najtežih problema suvremene teologije i pastorala.

U vrijeme predznanstvene civilizacije problem Boga se uglavnom kretao oko njegove egzistencije i dokaza u priilog tvrdnje da on postoji. Za većinu ljudi one epohe to pitanje praktično nije postojalo. Bilo je sasmanormalno vjerovati.

Sekularizirani svijet

U sekulariziranom svijetu problem Boga je prije svega osobne ili egzisten-

⁵ A. Dondeyne, *Lezioni positive dell' ateismo contemporaneo*, in *L'ateismo contemporaneo*, vol. III (Torino 1969), 215—250.

cijalne naravi. Nije više slučaj da svi vjeruju i da vjeru žive. Ljudi različitih religija i ideologija često su zajedno na istom poslu. Ideološki pluralizam je činjenica, koja je neprestani izazov vjeri pojedinca, koji više ne može živjeti oslanjajući se samo na tradiciju ili društveni pritisak, nego sve više osjeća potrebu za osobnim opravdanjem vlastitog opredjeljenja. Život bez Boga je vrlo česta činjenica, pa vjernik, bar iz poštenja prema samom sebi, mora pred sobom opravdati tu istinu zašto vjeruje.

Problem Boga nije danas prvenstveno pitanje njegove egzistencije, koliko je pitanje što on znači za čovjekovu povijest i njezino ostvarenje. Pitanje je koje je mjesto Boga i religije u životu čovjeka.⁵ Zašto biti vjernik ako je vjera beskorisna, ako nema izravnog utjecaja na ekonomiju, industriju, znanstvena istraživanja itd. A budući da ti sektori bar kvantitativno sačinjavaju totalitet čovjekovih aktivnosti, pitanje značenja Boga za čovjekovu povijest postaje uistinu urgentne naravi.

Osjećaj dualizma i potisnutosti vjere iz života sekulariziranog društva jedno je od vrlo gorkih iskustava koje pogađa sve vjernike. Problem je dramatičan, jer se kršćanstvo ne može zadovoljiti da bude svedeno na aktivnost rezerviranu samo za slobodno vrijeme. Ako kršćanstvo ima u sebi neki smisao i neku snagu, ima ih samo ako je nosilac neke poruke i nade za konkretnog čovjeka.

Ta potisnutost na rubu društva ne odnosi se samo na kršćanstvo općenito nego i na glavne sadržaje kršćanske poruke, koji su postali problematični i

potrebno ih je premisliti. Uzmimo npr. spasenje! Svi oblici spasenja ne dolaze od religije. Pred bijedom, pomanjkanjem slobode, otuđenosti, robovanja nije potrebno uvijek se obraćati Bogu. Sam čovjek je sposoban ostvariti oslobodjenje i spasenje na mnogim područjima a da se ne utječe religiji. Ekonomija, tehnika, znanost svakako su sredstva oslobođenja i spasenja.⁶

Ti i slični problemi i pitanja posebno su naglašeno prisutni u svijetu mladih, koje karakterizira pažnja i senzibilnost za probleme naše kulture i civilizacije. U presudnom razdoblju života i dozrijevanja traže vrednote na kojima će moći izgraditi strukturu vlastite osobnosti i dati svoj doprinos općem napretku.

Vjera — čovjek

S pravom se zato pitamo: Postoji li danas, u tako kritičnoj situaciji, kakva nada? Zar nema više ništa zajedničko između vjere i čovjeka, vjere i njegova iskustva?

Činjenica je da su mnogi tradicionalni oblici povezanosti tih dvaju područja nestali, ali je također činjenica da ima mnogo toga što ohrabruje, što budi nade. U međuvremenu su se, naime, pojavile nove mogućnosti, koje pružaju šanse za uspješan dijalog između vjere i ljudskog iskustva. Možemo slobodno ustvrditi »da je ono što se od vjere očekuje rijetko kad bilo tako veliko kao danas. Ali je zato i razočaranje gorče, ako umjesto kruha dajemo kamen.«⁷

Za mnoge mlade danas kriza vjere je kriza smisla. Za one senzibilnije to je sukob između dviju pripadnosti ko-

⁶ J. Gevaert, *Esperienza umana e annuncio cristiano* (Torino 1975), 18—30.

⁷ W. Kasper, *Introduzione alla fede* (Brescia 1973), 31.

je traže čitava čovjeka: vjernosti povijesti i vjernosti ključnim sadržajima vjere. Teren na kojem se svi možemo naći jest teren zadnjeg smisla stvarnosti: života i povijesti. Možemo ga različito imenovati, ali je zajednički nazivnik uvijek isti. A što drugo misle mladi kad govore o sreći, ljubavi, sigurnosti, budućnosti? Otvorenost za njihove probleme i ozbiljnost u traženju odgovora već je ozbiljan korak u omogućavanju dijaloga i zadovoljenju njihovih iščekivanja i aspiracija.

U tom traženju putova integracije između vjere i ljudskog iskustva uloga Crkve je nenadomjestiva. Posvijestimo samo neka načela koja bi morala značiti izvjestan pomak u tom pravcu i koja su neophodna za bolju efikasnost navještaja.

Vjera koju crkvena zajednica naviješta i svjedoči jest vjera koja se »utjelovljuje« u svagdašnjem životu, i vodi čovjeka prema punoj zrelosti i spasenju, jer »tko god slijedi Krista, savršenog čovjeka, i sam postaje više čovjekom«.⁸ Crkva je tu radi svijeta: ne zato da se bavi poslovima koji su strani njezinu poslanju, koji su izvan njezine kompetencije, već da dadne svoj specifičan doprinos. Poslanje Crkve jest naviještati i svjedočiti Isusa Krista, razlašavati Radosnu vijest o Božjem Kraljevstvu, koje je s Kristom definitivno ušlo u našu povijest. A za izvršenje tog poslanja traži se osobna vjera u slobodu ljubavi i za nju.⁹

Uspoređujući tradicionalnu pastoralnu praksu s današnjom, primjećujemo neke razlike. Glavna briga u prošlosti bijaše posvećena sadržajima koje

je trebalo prenijeti i načinu kako ih prenijeti. Osnovni i jedini kriterij bijaše ortodoksnost: ispravna i točna komunikacija i interpretacija »deposituma« vjere. Vjera bijaše »usidrena« u svijetu nepromjenljivih formula, izvan svagdašnjih problema. Iz vjere se deduktivnim putem dolazilo k životu. Ne poznajemo obrnuti proces: od života k vjeri.

Kateheza u službi vjere

Obnovom pastorala i kateheze otvara se novo poglavlje, radikalno se mijenja perspektiva, kao kad iznenadni vjetar porazbaca listove, uredno složene na radnom stolu. Daje se prednost induktivnoj metodi, koja izlaže, promatra i ispituje činjenice sa svrhom da otkrije njihovo značenje u kršćanskom otajstvu. »Ta je metoda u skladu s ekonomijom objave, a ujedno odgovara i temeljnom stavu ljudskog duha, koji do spoznaje dolazi preko vidljivih stvari.«¹⁰ Ona slijedi načelo inkarnacije, koje postaje neophodan uvjet za uspješnost pastorala i kateheze, a podsjećá nas na osnovnu istinu da navještaj nije iznad osobe, nego za osobu. Povijesne okolnosti života i osobna zrelost onoga kome se naviješta traže puni respekt i poštovanje. Božja riječ je spasenje za čovjeka kad se ona utjelovljuje unutar života.¹¹

Svaki oblik pastorala mladih mora računati s ljudskim vrijednostima, koje ocrtavaju osobno i društveno dozrijevanje mladih. Ne mogu se ignorirati, jer su mladi na tom području neobično osjetljivi. Žele svakako znati u kakvom

⁸ *Gaudium et spes* 41

⁹ R. Tonelli, *Pastorale giovanile oggi* (LAS-Roma 1977), 11.

¹⁰ *Opći katehetski direktorij* (Zagreb 1972), n. 72.

¹¹ *Condizione giovanile e esperienza cristiana*, in *Note di pastorale giovanile 1* (1978) 5—6.

su odnosu kršćanstvo i antropološki procesi: želja za autentičnošću, pravdom, ostvarenjem, promicanjem čovječanstva općenito. Neutralnost je na tom području neprihvatljiva i nedopustiva. Odgovor je urgentne naravi, jer oni koji postavljaju ta pitanja sve su više nestrpljivi, što potvrđuju svakodnevne činjenice. Rješenja svakako treba potražiti vraćajući se duhu Evanđelja.

Povijest pastoralne teologije sva je u znaku tih pitanja. Odgovori su oscilirali između dva ekstrema: teocentrizma i antropocentrizma.

Inkarnacija kao metoda vjere

Budućnost pastora i kateheze, međutim, ovisi o sposobnosti nadvladavanja tih antinomija, konkretno integrirajući vjernost Bogu i vjernost čovjeku. Sav navještaj spasenja trebao bi se nadahnjivati na načelu inkarnacije, i teorija i konkretne akcije.

Primjena tog načela nije tek neko pitanje taktike ili proizvoljne odluke pastoralnih radnika. Ne utjelovljujemo mi, da bismo uvjerali i pridobili mlade, vjeru u životu. Bog je sam započeo taj proces da bi se približio čovjeku. Nije ostao neki daleki Bog, u nekom nedostupnom svijetu, nego je želio omogućiti čovjeku susretanje sa sobom, obraćajući mu se na ljudski način. Taj proces dosiže svoju kulminaciju u Isusu Kristu. On je najjasnije i najočitiije ostvarenje dijaloga između Boga i čovjeka.

Iskustvo o tom događaju doprlo je do nas kroz svjedočanstvo apostolskih zajednica. I zato se naša pažnja okreće upravo tim zajednicama, koje su osjetile interes i Kristovu ljubav prema njima. Iskusili su da u Isusu Kristu

ljudski život ima smisla. Njihova situacija, često bez nade i perspektive, opterećena problemima, s Kristom postaje važna, zanimljiva. Prihvaćena od Isusa bila je obnovljena i puna smisla.

Te su zajednice shvatile da je Isus sve ono što je govorio i činio radio u ime Boga, koga je nazivao Ocem. U dobroti koju su ljudi iskusili susrećući se s njime, u njegovom praštanju, slobodi i radosti, bijaše prisutnost Očeva. U Isusu Bog bijaše s ljudima.

Učenici su zatim svjedoci smrti i Isusova uskrsnuća. Ti mučni događaji proširuju iskustvo koje su imali o Isusu. Ostvaruju prijelaz od povijesnog k proslavljenom Isusu.

Crkvena zajednica se okuplja oko osobe Uskrsloga, sad prisutnoga, na posve nov način. Animirana i vođena njegovim Duhom, ona djeluje i proglašuje događaj spasenja, koji je sama iskusila. Tako utemeljuje pastoralnu praksu.

Promatrajući svoje »sada« u svjetlu otajstva Isusova života, našla je odgovor na probleme što ih je svakidašnjica donosila. Prihvatila je jedinstvo dviju ljubavi: prema Bogu i prema čovjeku, u uvjerenju da je temelj čovjeka Bog sam. Između tolikih alternativa kojima se moglo odgovoriti na pitanja povijesti uvijek je nastojala pronaći ona rješenja koja su omogućavala da svaki čovjek osjeti da je voljen od Boga; koja su mogla učvrstiti nadu i vjeru u život i s onu stranu smrti; koja su ostvarivala promicanje siromašnih, malenih, onih koji malo ili ništa ne znače, i podsjećala da je njihovo Kraljevstvo nebesko.

Vjernost Bogu i čovjeku ne samo da je moguća nego je i nezaobilazni zahtjev i zadaća Crkve ako želi ostati unutar Božjih granica u postupanju s

čovjekom. Samo tako može, u Isusu Kristu, Očeva prisutnost biti i trajna ponuda spasenja.

Po inkarnaciji, uzlazni proces, propinjanje čovjeka prema Bogu, omogućen je silaženjem Boga prema čovjeku. Time je stvar postavljena naglavce: ne dosiže čovjek samousavršavanjem božansku razinu života, nego Bog u Isusu postaje naš, da bi nas učinio svojim sinovima. Inkarnacija nam objavljuje istinu da se spasenje ostvaruje jedino na dijaloški način: Bog pruža ruku čovjeku i, zahvaljujući toj gesti, čovjek postaje sposoban prihvatiti Boga, slobodnom i odgovornom odlukom. Zato je u svjetlu te istine zadaća pastora: pripremiti ljudski elemenat da može prihvatiti Boga, »pomoći Bogu da se utjelovi«. ¹²

Tako to načelo potiče na vjernost Bogu i čovjeku, jer je manifestacija duboke suradnje između Boga i čovjeka, koja obilježava proces spasenja.

Utjelovljenjem je Bog uzeo ljudsko lice. Neizreciv i neshvatljiv misterij Boga je na taj način postao čovjeku pristupačan i iskustveno nekako provjerljiv. U svojoj ljudskosti Isus objavljuje nedokučive aspekte živoga Boga.

To načelo anticipirano je u Objavi. »Riječi Božje izrečene ljudskim jezicima postadoše slične ljudskom govoru, kao što jednoć Riječ vječnoga Oca, uzevši slabo ljudsko tijelo, postade slična ljudima.« ¹³

Ali utjelovljenje nije samo to. Ono uključuje još jedan vrlo važan element: upravo zato jer je čovještvo Isusa Krista manifestacija Boga, ono je također

i najsavršenija objava čovjeka. Utjelovljenje govori tko je čovjek, »ta neizreciva narav, čija je granica — čija je »definicija« — bezgranično usmjerenje k punini neizrecivog misterija, koja prispijeva kad je Bog uzima kao svoju vlastitu stvarnost, onamo kamo ona trajno teži snagom svoje biti«. ¹⁴

U ovom kontekstu ne samo da ne može biti sukoba između vjernosti Bogu i vjernosti čovjeku, nego je, dapače, u Isusu Kristu vjernost čovjeku uvijek i vjernost Bogu; vjernost koja se očituje u prihvaćanju čovjekovog svakodnevnog života i ljudskog iskustva, kao povlaštenog prostora djelovanja. ¹⁵

U svjetlu načela inkarnacije radikalno se mijenja i odnos Crkva — svijet. U prošlosti je crkveni život bio »zastvoren« unutar obitelji, škole, Crkve. Svijet bijaše neprikladan za ostvarenje spasenja. Ono što pripada svijetu i ono što pripada Crkvi nije moglo rasti zajedno.

Crkva naših dana je, naprotiv, potpuno solidarna sa svijetom, s ovozemaljskim iščekivanjima i povijesnim nadama. »Hoda zajedno s čitavim čovječanstvom i sa svijetom proživljava istu zemaljsku sudbinu.« ¹⁶ Svijet nam se pokazuje u mnogo pozitivnijem svjetlu, jer postajemo sve svjesniji istine da se spasenje i Kraljevstvo Božje ne može ostvariti izvan ovoga svijeta, već živeći u ovom svijetu. Odgovornost nam je zajednička. ¹⁷

Kristov program i program njegove zajednice je isti: »biti blagovjesnikom siromasima; proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima; na slobodu

¹² J. Goldbruner, *Cristo nostra realizzazione. Antropologia pastorale sulla linea dell' incarnazione* (Torino 1971), 29.

¹³ *Dei Verbum*, n. 13.

¹⁴ K. Rahner, *Corso fondamentale sulla fede. Introduzione al concetto di cristianesimo* (Alba 1977), 284.

¹⁵ R. Tonelli, *Il »principio dell'incarnazione« nella pastorale giovanile*, in *Note di pastorale giovanile* 6 (1978), 5—16.

¹⁶ *Gaudium et spes*, n. 40.

¹⁷ W. Saris, *Verso una responsabilita comune nella Chiesa*, in *Catechesi* 1 (1978), 15—28.

pustiti potlačene«. (Lk 4,18—19). U tom programatskom govoru u nazaretskoj sinagogi Isus jasno kaže tko je u središtu njegova poslanja: siromasi. A siromah je čovjek koji nema, koji ne može uživati osnovno pravo koje pripada svakom čovjeku: postići puno ostvarenje vlastitog bića. To su svi ljudi »koje sva društva ostavljaju pokraj puta ranjene duše i tijela, lišene ljudskog dostojanstva, bez kruha, bez glasa, bez obrane, osamljene u njihovoj tuzi«. ¹⁸

Krist upućuje poruku upravo takvima, što i nije čudno jer je pravi siromah. Ali njegovo siromaštvo ne bijaše puko »nemati ništa«. Njegovo siromaštvo bijaše i jest način kako postati svima sve; kako dati svima sve. Jer, »vjera nije način tumačenja svijeta ni određena slika ili neka ideologija, nego je vjera najdublji temelj djelovanja, osjetilo akcije. Gdje god smo sposobni slo-

miti okvire uhodanih putova, svoja mišljenja sa zlom sudbinom, svoja otuđenja s obzirom na utvrđeni poredak — tako da postajemo stvaraoci; gdje god novošću umnažamo čovječnost — tu Krist živi«. ¹⁹

Na unutarnjem planu naponi Crkve upravo i idu u tom pravcu; idu za stvaranjem živih crkvenih zajednica, koje će s puno odgovornosti živjeti svoje poslanje u svijetu. Traže se zajednice koje će biti sposobne naviještati Evanđelje svim ljudima, što čini temeljno poslanje Crkve, koje uslijed velikih promjena u suvremenom društvu postaje sve hitnije. To je njena najdublja raspoznajna crta. ²⁰ Oni koji su primili Radosnu vijest o Kraljevstvu, one koje ta vijest okuplja u zajednicu spasenja, mogu je i »moraju« priopćivati i dalje širiti. ²¹

¹⁸ Pavao V, *Korizmena poslanica, Glas Koncila*, 4 (1977) 1.

¹⁹ R. Garaudy, *Krist živi, Božje se stvaranje nastavlja, iz Glasa Koncila*, 4 (1977), 8.

²⁰ Pavao VI, *Evangeli nuntiandi*, (Zagreb 1976), n. 14.

²¹ *Ibidem.*, n. 13.